

»Teollisuuden merkitys työvoiman käyttäjänä»

Julkiseen kielenkäyttöön on yleistynyt rakennekaava »*Teollisuuden merkitys työvoiman käyttäjänä on vähenemässä*». Rakenne ei näy tyydyttävän kaikkia kielenhuoltajia, vaikka sen tavallisuus todistaneesitä tarvittavan. Esimerkiksi tuore opaskirja »Selkeään virkakieleen» (Kaupunkilähtön julkaisu D: 17) korjaa lauseen muotoon »Teollisuus on työvoiman käyttäjänä muennämässä merkitystä» ja perustelee korjauksen toteamalla, ettei merkitys käytä käsitelty merkitys palkanlaskennan nopeuttajana on ollut huomattava» on kirjan mukaan väärin, koska merkitys ei ole palkanlaskennan nopeuttaja. Selkeämpiä asuja olivat joko »Automaattisen tietojenkäsittelyn merkitys palkanlaskennan nopeuttamisessa on ollut huomattava» tai »Automaattinen tietojenkäsittely on merkinnyt paljon palkanlaskennan nopeuttamisessa». Oppaan esittämässä korjatuissa lauseissa ei ole moitteen sijaa. Perusteluja kannattaisi kuitenkin pohtia enemmän. Onko paikallaan soveltaa esimerkkien analyysiin sitä essiivin sääntöä, jonka mukaan essiivissä oleva predikatiiviadverbiaali viittaa lauseen kielipolliseen subjektiiin? Eikö essiivimerkkilauseiden analyysiin tarvita lisäsääntöä?

Seuraavassa esimerkkijä, jotka osoittavat, millisiin yhteyksiin tämä rakennekaava on sijoitettava: »Hiirijärvi-tarinan kertoma Lallin vetäytyminen Lallinmaahan ja kuolema siellä sisältää vahvasti muovautuneen ja kulkutarinan kattaman his-

toriallisen muistuman *Lallin püleskelystä lainsuojattomana takamaatiluksillaan*» (Haavio, Piispa Henrik ja Lalli s. 194; ks. Lindén, Vir. 1962 s. 217). »Kun otetaan huomioon *raamatun asema* Ruotsin vallan aikana *kansan tärkeimpänä kirjallisen sivistyksen lähteenä ja melkeinpä ainoana lukuhallan tyydyttäjänä* – –» (Penttilä, Suomen kieloppi s. 353). Lindén ja Penttilä pitävät näitä moittettomina virkkeinä. Kyseessä on vanhastaan hyväksytyt ja vakiintunut essiivin käytötapa, sillä Haavion näyte on vuodelta 1948, Penttilän kielioopin esimerkki vuodelta 1957. Penttilä kuitenkin huomauttaa, että tällainen essiivin liittäminen substantiiviin on suhteellisen harvinaista.

Lindénin ja Penttilän esimerkit samoin kuin rakenne »Teollisuuden merkitys työvoiman käyttäjänä» ovat Lindénin käsittelemän substantiivirakenteen esiintymiä (ks. Lindén, mts. 217, 218). Substantiivirakenteessa essiivi määrittää toimintaa. tapahtumista, tilaa tai ominaisuutta merkitsevää substantiivia ja viittaa tämän substantiivin genetiiviattribuuttiin (ajatussubjektiiin). Lindén on osoittanut, että substantiivirakenteessa myös kolmannen persoonan omistusliite viittaa essiivin taivoirakenteen ajatussubjektiiin, silloin kun se liittyy toimintaa, tapahtumista, tilaa tai ominaisuutta merkitsevään substantiivin määritteseen. Pari Lindénin esimerkkiä: »*Lemminkäisen retken lankonsa ja sisarensa luokse* Luotolaan – on selitetty tarkoittavan retkeä Turun länsipuolella olevaan saaristoon» (Tarkiainen, Suomalaisen kirjallisuuden historia s. 20). »*Hillerin varmuus omasta solapäällikkö- ja valtiomiestaidostaan* pääsi täysiin oikeuksiinsa hänen neljä tuntia kestäneessä neuvottelussaan valtakunnankansliassa 5. 12.» (Korhonen, Barbarossa-suunnitelma ja Suomi s. 165).

Lindén pitää substantiivirakennetta lauseenvastikkeena. Rakenteen esiintymien taustalla on täydellinen lause, joka selittää viittaussuhteet:

Lallin püleskely lainsuojattomana takamaatiluksillaan. Vrt. Lalli püleskelee lainsuojattomana takamaatiluksillaan.

Raamatun asema kirjallisen sivistyksen läh-

teenä ja lukuhulun tyydyttäjänä. Vrt. Raamatulla on asema kirjallisen sivistyksen lähteenä ja lukuhulun tyydyttäjänä.

Teollisuuden merkitys työvoiman käyttäjänä. Vrt. Teollisuudella on merkitys(tä) työvoiman käyttäjänä.

Substantiivirakenne noudattaa taustalauseensa viittaussuhteita. Esimerkiksi omistusrakenteissa »Raamatulla on asema lukuhulun tyydyttäjänä» ja »Teollisuudella on merkitystä työvoiman käyttäjänä» essiivi määrittää rakenteen kieliopillisen predikaatin ja subjektin sanaliittoa mutta viittaa rakenteen adessiivimuotoiseen ajatussubjektiin. Substantiivirakenteessa samat suhteet säilyvät: Raamatun, teollisuuden (ajatussubjektin edustaja), asema, merkitys (kieliopillisen predikaatin ja subjektin edustaja), lukuhulun tyydyttäjänä, työvoiman käyttäjänä (essivi määrittää kieliopillisen predikaatin ja subjektin edustajaa mutta viittaa ajatussubjektin edustajaan).

Substantiivirakenteita tarvitaan varsinkin tiiviissä asiatyylissä. Niihin näet mahtuu täyden lauseen sanoma, joka substantiivistettuna voidaan sijoittaa laajentuneen lauseen nominaalijäseneksi. siihen tapaan kuin esimerkit näyttävät. Näin lauseen asiasisältö kasvaa. Käytöltään substantiivirakenteet kuuluvat samaan ryhmään kuin partitiippiattribuuttirakenteet: vrt. »Tuomitsevilla asenteellaan turhaumia aiheuttava kirkko [kirkko aiheuttaa tuomitsevilla asenteellaan turhaumia] joutuu helposti yhteiskunnan uudistajien tulilinjalle». (Tarkemmin Terho Itkonen, *Kieliopas* s. 93—96.) Varsin aiheellisesti kielenhuoltajat ovat varoittaneet kuormaamasta partitiippiattribuutteihin liiaksi asiaa. Ja juuri tämä varoitus on ulotettava, ja substantiivirakenteisiin: mitä substantiivivoittoisemmaksi teksti rakentuu, sen vaikeampi se on ymmärtää. Substantiivirakenteiden petollisuus on tässä, ei niihin sisältyvissä essiivin viittaussuhteissa.

Esimerkiksi seuraavat näytteet ovat edustavaa ja viittauksiltaan moittetonta asiasuomea: »Ranskalaisen filmiohjaajan Francois Truffautin Elämäni elokuvat (suom. Eija Pokkinen ja Sakari Toiviainen) on ammattimiehen eloisaa kerrontaa omis-

ta kokemuksistaan taiteen vastaanottajana, suurista elokuvista, jotka ovat jääneet monille muillekin lähtemättömästi mieleen.» (Eila Pennanen, *Me* 2/1983.) »Ehdotukseni on: pannaan eri aineet kussakin korkeakoulussa ja niiden kussakin tiedekunnassa, samoin tiedekunnat keskenään kilpailemaan siitä, kuinka paljon saavat osuuttaan opinto-oppaissa lyhenemään, kun turha painolasti jätetään pois; kilvan ratkettua jaetaan säästöt aineittain käytettäväksi tutkimus- ja kirjastomäärärahoina ja tiedekunnittain käytettäväksi virkamattomien määrärahoina. Sillä lailla vankistuisi hiukan korkeakoulujen asema sekä tutkimuksen että opetuksen ja opintojen tyysijana.» (Terho Itkonen, *Yliopisto* 4/1983.) Lukijasta lähinnä riippuu, tuntuvatko näytteet helppovai hankalalukuisilta. Tekstien asiaan perehtyneelle substantiivirakenteet eivät tuottane lisävaikeuksia.

SAKARI VIHONEN